

pusztult el, s a hitleri hódítás kezdeményezte második világháború halottainak száma összesen 72 millió. Érthető, ha az antiszemitizmus hitleri orgiáinak felidézésével és elítélésével újra meg újra magát az imperializmust, a háborús agressziót állítjuk célpontba, minden faji megkülönböztetést, gyarmatosító törekvést, revansizmust, békeháborítást. Csakis ezzel a következetességgel kerülhetjük el az általánosításokat, a nacionalista kizárólagosságokat, jelentkezzenek azok bármely oldalról. A négerék, a vietnamiak, az arabok ellen elkövetett imperialista és neokolonialista, rasszista és militarista bűnök, akárcsak a zsidók ellen irányuló újabb fenyegetések, felkísértései mindannak, ami negyed századdal ezelőtt Európában megtörtént, s jól esik tudnunk, hogy a német neofasiszta mozgalmakkal szemben éppen a német nép legjobbjai állnak ma őrt.

Amít Hitler és cinkosai a zsidóságnak szántak, azt vették tervébe — a rendelkezésünkre álló dokumentumok szerint — Kelet-Európa népeivel, a szlávokkal, magyarokkal, románokkal szemben is. Magunkat védjük, amikor a fasiszta bűnök első áldozatául esett zsidóság védtelen deportáltjaira emlékezve minden imperialista és neofasiszta szándékkal szembefordulunk. Wiesenthal tanulságos írása arra figyelmeztet, hogy a gyilkosok még ott rejtőznek a kapitalista társadalom mindent elfeledtetni akaró takarója alatt. Ékes példa erre az Utóhang Anne Frank naplójához című, magyarul most először megjelenő fejezet, melyben a szerző leírja, hogyan sikerült lelepleznie — ha nem is a kellő következménnyel — azt az osztrák SS Unterschaar-führert, aki 1944 nyarán Amszterdamban letartóztatva bűvőhelyén a Frank-családot, s a tizenöt éves Anne naplóját a földre szórta. A leányka, mint tudjuk, elpusztult a Bergen-Belsen-i koncentrációs táborban. A családból csak apja maradt életben, aki a megtalált naplót kiadatta. Mi is ismerjük, 1958-ban jelent meg magyarul, s még több mint harminc más nyelvre is lefordították, láttuk színpadon, forgattak belőle filmet. Megdöbbenő, hogy a könyv az egész világ lelkiismeretét felrázta, a bűnöst azonban sorsa nem érte el. Mint ahogy szabadon vannak az Egy az igazak közül című fejezet német hőséinek, az embersége miatt kivégzett Anton Schmid őrmesternek a gyilkosai is.

A Wiesenthal-émlékirat erkölcsi tanulság mindnyájunk számára, akik szocialista örhelyünkön ma arra ügyelünk, hogy az emberiség egyenlőségét és békéjét soha többé ne fenyegebbe senki.

Balogh Edgár

Utóhang Anne Frank naplójához

1958-ban, egy októberi estén fél tízkor, egyik barátom nagyon izgatottan felhívott linzi lakásomon, hogy menjek azonnal a Landestheaterbe.

Az antiszemita tüntetők éppen akkor szakították félbe az *Anne Frank naplója* című darab előadását. A főként tizenöt-tizenhét éves fiatalemberekből álló csoportok ilyesmiket kiabáltak: „Árulók! Talpnyalók! Szélhámosság!” Mások hurrogtak és pisszegtek. A lámpák kialudtak. A karzatról az ifjú tüntetők röpiratokat szórtak a nézőkre a zenekari ülésbe. Akik felszedték, azt olvashatták: „Ez a színdarab csalás. Anne Frank sohasem élt. Az egész történetet a zsidók találták ki, mivel még több kártérítési pénzt akarnak kicsikarni. Egy szót se higgy belőle! Hamisítás!”

Kihívták a rendőrséget, és a rendőrök felírták több tüntetőnek, a helybeli főgimnázium tanulóinak a nevét. Azután az előadás folytatódott. Mire a Landestheaterbe érkeztem, a darab éppen véget ért, de még mindig nagy volt az izgalom. A színház előtt két rendőrségi autó állott, és az ifjak csoportokba verődve tárgyalták az incidenst. Odafigyeltem. Úgy látszott, az a vélemény alakult ki, hogy a tüntetőknek igazuk volt. Az egész Anne Frank-ügy csalás. Nem is baj, hogy valakinek volt bátorsága megmutatni ezeknek a zsidóknak, mit is gondolnak felőlük.

A tüntető fiatalemberek közül sokan még a világra sem jöttek, amikor Anne Frank már sirba szállt. És itt Linzben, ahol Hitler iskolába járt, és ahol Eich-

mann nevelkedett, azt hirdették az ifjakkak, hogy higgyenek a hazugságokban, a gyűlöletben, az előítéletekben és a nihilizmusban.

Másnap reggel felmentem a rendőrségre, és megnéztem a letartóztatott fiatalok jegyzékét. Nem volt könnyű megkapnom: befolyásos barátaik voltak, és szüleik az egész dolgot el akarták kenni. Végül is, mondogatták, nem komoly az ügy: csupán néhány ifjonc hetvenkedett és heccelődött. Érdeklődésemre azt válaszolták: a tanulók nevét közlik iskolájukkal, hogy fegyelmi eljárást indítson ellenük.

Egyetlen egyet sem büntettek meg. A linzi fiúk, gondoltam, nem számítanak, de van valami más, ami mégiscsak számít. Néhány héttel korábban egy linzi főgimnáziumi tanár, Lothar Stielau tanügyi tanácsos nyilvánosan kijelentette, hogy az *Anne Frank naplója* hamisítvány. A leány apja perbe fogta, és három szakértő megállapította a napló hitelességét. A *Frankfurter Allgemeine Zeitung* arról írt, hogy a vádlott „hat órán át vonakodott vallomását megfogalmazni... Németország ifjúságát — írta a lap — meg kell védeni az ilyen »nevelőktől«.

A linzi zavargások számomra azért tűntek fontosnak, mert általános tünetként jelentkeztek. Az ifjú vagányok nem voltak bűnösök; de szüleik és tanáraik igenis azok voltak. Az idősebbek igyekeztek megmérgezni a fiatal nemzedék lelkét, mivel igazolni akarták saját kétes múltjukat. Ők a történelemből semmit sem tanultak. Az utóbbi húsz évben szerzett tapasztalataim arról győztek meg, hogy Németország és Ausztria népe három csoportra osztható: az emberiség ellen gaztetteket elkövető bűnösökre — noha a büntettek nem mindig bizonyíthatók —; ezek cinkosaira — akik büntetteket ugyan nem követtek el, de tudtak róluk, és megakadályozásukra semmit sem tettek — és végül ártatlanokra. Azt hiszem, feltétlenül szükséges elkülöníteni az ártatlanokat a többitől. Sok ifjú ismerősöm hajlandó a türelmességhez és a megbéküléshez vezető hosszú úton járni. De Németország és Ausztria ifjúsága csak akkor találkozhatik az út másik oldalán járó fiatalokkal — azokkal, akik személyi tapasztalatból vagy szüleik elbeszéléséből emlékeznek a múlt szörnyűségeire —, ha tiszta és világos számvetést végzünk. Semmiféle védőbeszéd nem némihatja el a koncentrációs táborok tizenegy millió halottjának hangját. Azok a német ifjak, akik imádkoznak Anne Frank sírjánál, már régen megértették ezt. A megbékülés csak a tények ismeretén alapján lehetséges. Tudni kell, hogy a valóságban mi történt.

A linzi tüntetések után néhány nappal a bécsi egyházközség központjában tartottam előadást a neonácizmusról. Az előadást követő vita éjfélt után két óráig tartott. Az egyik tanár arról az esetről beszélt, amely egyik barátjával, a Linztől nem messze fekvő Wels gimnáziumának hitoktató papjával történt. A pap a Mauthausenben elkövetett náci szörnyűségekről beszélt a tanulóknak. Az egyik tanuló felállt:

— Tisztelendő úr, mi értelme azokról a dolgokról beszélni? Mi jól tudjuk, hogy a mauthauseni gázkamrák csak a ruhák fertőtlenítésére szolgáltak.

A pap megdöbbenve válaszolt:

— De hisz láttatok a filmet, a fényképeket! Láttatok a halottakat!

— Papírmáséból készülték — válaszolta a fiú. — Az egész nem más, mint ügyes propaganda, hogy a náciakat bűnösöknek tüntessék fel.

— Ki mondta ezt?

— Mindenki tudja. Apám sokat mesélhetne ezekről a dolgokról — hangzott a válasz.

A pap jelentette az esetet az iskola igazgatójának. Vizsgálatot indítottak, és felmérték a kerület helyzetét. Az osztályban a tanulók szüleinek több mint ötven százaléka tevékenykedett a náci mozgalomban. Az atyák nagy kedvvel mesélték el fiaiknak múltjuk hősiességét és dicsőségét: hogyan csatlakoztak a harmincas évek elején az ausztriai náci párthoz (amikor az még illegálisban volt), hogyan segítettek vonatok és hidak felrobbantásában, hogyan nyomtatták és terjesztették az illegális irodalmat a Dollfuss-kormány ellen. Később az atyák nyalka SS-ek lettek. Az ilyen környezetben felnőtt ifjakkak nem könnyű kivonni magukat ezek alól a hatások alól. Az atyák a háború utáni évek kezdetén remegtek, és meghúzták magukat, de az 1950-es évek végén már ismét nosztalgiával meséltek a dicső múltjáról. Az ifjak izgatottan hallgatták őket. Tanáraik, akik közül sokan korábban náciak voltak, semmit sem tettek, hogy kétségbe vonják azokat a „dicsőséges“ történeteket, melyeket az atyák a fiaiknak elmondtak.

Anne Frank naplóját többször elolvastam. Úgy olvastam, mint olyan ember, akinek méltóságát súlyosan megsértették, úgy olvastam, mint zsidó, aki saját népéből hatmilliót veszített, mint olyan ember, aki elhatározta, hogy a halottakért él, aki büntetést és nem bosszút akar, és

mint egy lány apja, aki olyan idős, mint Anne Frank volt, amikor a naplóját írta. Csak Isten akaratának köszönhető, hogy lányom nem született korábban, s nem kellett Anne Frank sorsát elszenvednie. És mégis, Anne Frank nem szenvedett többet, mint a többi egymillió gyermek.

Könyve éppen akkor jelent meg, amikor az emberek már kezdtek közömbössé válni a múlt tragédiájával szemben, amikor azt állították, többé nem akarnak hallani róla, és hogy véget kell már vetni a gyűlölködésnek. Egy gyermek szavai romba döntötték az erkölcsi fásultság falát. Utolsó sikolya áttört a közöny világot átfogó korlátait. Amióta megszűnt a tömegsír egy ismeretlen halottja lenni, Anne Frank mindenki gyermekévé vált.

A Landestheaterban történt eset után két nappal barátommal az egyik linzi kávéházban ültem. Mindenki az esetről beszélt. Hibáztathatók-e a fiúk szüleiük bűneiért? Nyilvánvaló, hogy nem felelősek értük.

Egy csoport gimnáziumi tanuló a mellettünk levő asztalnál ült. A barátom odahívott egy fiút, akinek szüleit jól ismerte.

— Fritz, ott voltál a színházban a tüntetések alatt?

— Sajnos nem, de az osztályunkból néhányan ott voltak. Kettőt közülük le is tartóztattak — mondotta büszkén Fritz.

— Mi a véleményed róla? — kérdezte a barátom.

— Hát — egyszerű az eset. Nincs bizonyíték rá, hogy Anne Frank élt volna.

— És a napló? — szóltam közbe.

— A napló lehet ügyes hamisítás. És persze nem bizonyíték arra, hogy Anne Frank valaha is élt.

— A Bergen-Belsen-i tömegsírban van eltemetve.

Vállat vont:

— Nincs bizonyíték rá!

Bizonyíték. Bizonyítékot, megdönthetetlen bizonyítékot kell felmutatni, mely meggyőzze az ifjú kételkedőket. Ha valaki a hazugság már kész épületéből egyetlen téglát kivesz, az egész építmény összeomlik. De rá kell találni arra a téglára.

Valami eszembe jutott. Így szóltam:

— Fiatalember, ha be tudnók bizonyítani neked, hogy Anne Frank élt, elismernéd-e a napló hiteles voltát?

Rámnézett:

— Hogyan bizonyíthatná be?

— Az apja él.

— Az semmit sem bizonyít.

— Várj csak. Az apja jelentette a hatóságoknak, hogy őket letartóztatta a Gestapo.

— Igen — mondotta a fiú türelmetlenül —, mi már mindezt hallottuk.

— Tegyük fel, hogy megtalálják azt a Gestapo-tisztet, aki ténylegesen letartóztatta Anne Frankot. Elfogadható lenne-e az bizonyítéknak?

Meglepettnek látszott. Ez a gondolat sohasem fordult meg agyában.

— Igen — mondotta végül vonakodva —, ha az illető maga is elismeri.

A helyzet tiszta volt: meg kellett találnom azt az embert, aki tizennégy évvel ezelőtt letartóztatta Anne Frankot. Európa-szerte ezer és ezer embert hurcoltak el névtelen senkik, a halál mindenre kapható ismeretlenjei. Még a koncentrációs táborban sem mindig ismertük kínzóink nevét. Tudatában voltak az esetleges következményeknek, és megpróbálták álcázni magukat.

Szinte semmi nyom nem volt, amin el lehetett volna indulni. A napló hirtelen végződött be, amikor Anne Frankot elhurcolták. Anne apja, Otto Frank a Kolen et Co. exportcég tulajdonosa volt. Miután Hollandiában a zsidó vagyonekat elkobozták, a céget annak egyik alkalmazottja, Paul Kraler vette gyámsága alá. Ő segítette Frankékat elrejtőzni a Prinzengracht utcai épület padlásszobájában, ott, ahol a cég irodái is voltak.

A napló az egyik függelékben említést tesz arról, hogy Frankék letartóztatása után Kraler megpróbált közbenjárni érdékükben a Gestapo amszterdami főhadiszállásán. Beszélt azzal a tiszttel, aki a családot letartóztatta. Kraler szerint ez egy bécsi származású, Silvernagl nevű SS volt. Közbenjárása nem volt sikeres. Kraler beszámolója az osztrák náciokból gúnyos megjegyzéseket váltott ki. Persze, mindenki tudta, hogy Silvernagl név nincsen Ausztriában. Íme — mondták —, újabb bizonyítéka annak, hogy Anne Frank története hamisítvány!

Nagyon nehezen indultam el ezen a nyomon. Tudtam, hogy az illető SS bécsi, vagy legalábbis osztrák — hiszen sok osztrák külföldön magát bécsinek nevezi. Alacsonyrangú SS lehetett, mivel feladatkörébe az emberek elhurcolása tartozott — vagyis *SS Schütze*, *SS Rothenführer* vagy legfennebb *SS Unterscharführer* lehetett.

Így már szűkült a kör. A v a Silvernagl-ban valószínűleg Kraler tevődése, eredetileg, Silbernagl lehetett; ez már elég közönséges név Ausztriában. A bécsi telefonkönyvben hét Silbernagl nevű ember szerepelt, és a különböző városi címtárakban legalább még száz. A név jól ismert Karinthia és Burgenland tar-

ományban is. Bár az illető személynevét is tudtam volna!

Folytattam a nyomozást. A Silbernagel-
lek között kellett lennie egynek, aki a
háború alatt alacsony rangú SS volt, és
Hollandiában szolgált a Gestapónál. Sok
nevet megvizsgáltam, és elejtettem. A
készségszámokat megrostáltam, a tényeket
ellenőriztem. Hosszú, aprólékos eljárás
volt ez, és végtelenül óvatosnak kellett
lennem. Ha ártatlant gyanúsítok, bepe-
relhetnek vádaskodás címén.

Ha a rendőrség egy büntetett elkövető
gépkocsivezetőt akar kinyomozni, megál-
líthatja az összes autót, elkérheti vala-
mennyi gépkocsivezetőtől a hajtási iga-
zolványt, és emiatt senkinek sincs joga
tiltakozni. Én ezt nem tehettem. Nyolc
Silbernagel nevű egyént találtam, akik
náci párttagok vagy SS-ek voltak, és kö-
rük is megfelelt. Az egyik közülük
Obersturmführer volt (olyan magas rang,
amely automatikusan kizárta őt névjegy-
zékemből), jelenleg vezető hivatalnok
Burgenlandban. Annyi bizonyos, hogy ő
Hollandiában sohasem volt.

Megkértem egyik barátomat, hogy lép-
jen kapcsolatba magándetektív-irodákkal
és tájékoztató hivatalokkal. Mindenkinek
azt mondta, hogy érdeklődjek egy Sil-
bernagel nevű egyén iránt, mert annak
a náci éra alatt tanúsított magatartását
szeretné ellenőrizni. Sok információt kap-
tunk, de úgy tűnt, hogy egy sem illik rá
arra, akit éppen kerestünk. Ekkor az
egyik banknál bizonyos Silbernagel nevű
egyén folyószámlája felől kezdtem érdeklő-
dni. A bankok alapos munkát szoktak
végezni, de most az egyszer az eredmény
negatív volt. Még két Silbernagelről de-
rült ki, hogy náciak voltak, de ez aligha
tekinthető meglepő felfedezésnek. Már-
már odajutottam, hogy feladom a to-
vábbi nyomozást, de ekkor eszembe ju-
tott a linzi fiúk arrogáns arckifejezése.
Oda akartam menni az apjukhoz, és meg-
mondani nekik: „Hazudtatok, Anne Frank
igenis élt. Miket hazudtatok még?”

1963-ban meghívtak, hogy előadást tart-
sak a holland televízióban. Amszterdam-
ban felkerestem az Anne Frank-házat —
amely most emlékmúzeum —, és meg-
tapintottam azokat a falakat, amelyeket
Anne Frank is érintett. Beszéltem a ház
őrével. Azt állította, hogy gyakran észbe
jut az az ember, aki elhurcolta a lányt és
családját. Senki sem tudta, hogy ki volt.
Érdeklődött felőle, de az emberek csak
a vállukat vonogatták.

— Tizenkilenc év hosszú idő — mon-
dotta —, az eset reménytelen.

— Soha semmi sem reménytelen! —
szóltam én. — Mi lenne, ha feltételeznéd,

hogy megtaláltam azt az SS-t, aki letar-
tóztatta, és bevallotta, hogy ő tette?

Az ember hosszan rámtekintett:

— Akkor megírhatná Anne Frank nap-
lójának hiányzó utóhangját.

Egy pillanatig arra is gondoltam, hogy
felkeresem Otto Frankot, Anne apját. Ő
talán emlékezik arra az emberre, aki
1944. augusztus 4-ének reggelén elhur-
colta. Talán arra is képes lesz, hogy le-
írja őt nekem. Bármilyen nyom nagy se-
gítségét jelenthet a nyomozásban. Az SS
nyilván sokat változott a hosszú évek
alatt, de mégis lehet valami, ami felis-
merhetővé teszi.

Frank úrral nem léptem kapcsolatba.
Bevallom, vonakodtam attól, hogy fel-
kavarjam e sokat szenvedett embert, és
kényszerűen ismét feltámadjanak emlé-
kei, no meg arra is gondoltam, mi lesz,
ha Frank úr arra kér, hogy ebben az
ügyben ne tegyek semmit? Eleget tehet-
tem volna kérésének? Találkoztam én
másokkal is, akik nem akarták, hogy az
apjuk, az anyjuk, a gyermekeik gyilkosai
után nyomozzak. Azt mondták, az ilyes-
mit nem tudnák elviselni. „Mi értelme
lenne? — kérdezték tőlem. — A halotta-
kat nem tudja visszahozni. Csak annyit
ér el vele, hogy az élők szenvednek.”

Még mindig azon tűnődtem, mitévő le-
gyek, amikor azt olvastam a napilapok-
ban, hogy Frank úr egy gyűlésen, Német-
országban, a megbocsátás és a megbéké-
lés szellemét hirdette. A német lapok
dicsérték nagylelkűségét és türelmességét.
Tisztelem Otto Frank véleményét. Olyan
ember erkölcsi magatartásáról tett tanú-
bizonyosságot, aki nemcsak hirdeti, hanem
gyakorolja is a megbocsátást. Engem
azonban mindenekelőtt az eset gyakori-
lati és törvényes vonatkozásai érdekelték.
Minduntalan azt tapasztaltam, hogy a
náciik félreértik a türelmességet és a meg-
bocsátást. Azt a tényt, hogy Anne Frank
apja megbocsátott gyermeke gyilkosai-
nak, fontos érvként hozták fel a náci
háborús bűnök üldözésének befejezésére.
„Ami elég jó Otto Franknak, az jó le-
hetne mindenkinek” — mondták. „Ha
ő megbocsát, akkor mindenkinek meg
kellene bocsátania.” Frank úr lelkiismerete
megengedi, hogy megbocsásson, de
az én lelkiismeretem arra kényszerít,
hogy a bűnösöket a törvényszék elé állít-
sam! Nyilvánvaló, más és más erkölcsi
szinten mozognak, más ösvényeken já-
runk. Ösvényeink valahol mégis találko-
znak, és mi kölcsönösen kiegészítjük egy-
másét.

Emlékszem, a háború után egy katoli-
kus pappal folytatott vitámra. A pap ezt
állította:

— Meg kell bocsátanunk nekik, úgys Isten magas ítélőszéke elé kerülnek majd.

— Atyám, hogy van az — kérdeztem én —, hogy a legnagyobb bűnösök, akik nem hisznek Istenben, mindig megpróbálják elkerülni az emberi igazságszolgáltatást, és szívesebben várnak Isten számonkérésére?

Nem válaszolt.

Nemsokára holland barátaim arra hívták fel figyelmemet, hogy az általam keresett SS neve nem Silbernagel, hanem Silbertaler lehet. A háború előtt több Silbertaler nevű személy lakott Bécsben, de ezek zsidók voltak, és elpusztultak. Mégis találtam Bécsben és Ausztria más területein három nem zsidó Silbertalert, de egyikük sem volt tényleges náci. Kezdem belátni, teljesen valószínűtlen, hogy valaha is megtaláljam az általam keresett tanút. Már azon tűnődtem, vajon még életben van-e egyáltalán.

Az egyik, ezt követő amszterdami látogatásomkor véletlenül két, az Anne Frank ügyét jól ismerő barátommal beszélgettem. Az egyik Ben A. Sijes volt a Holland Háborús Dokumentációs Intézetből, a másik Taconis úr, egy magasrangú rendőrségi hivatalnok. Beszélgetésünk során sok név felmerült: Wilhelm Harster, Alfons Werner, Willy Zoepf, Gertrud Slotke SS-vezérek és mások neve, akik Eichmann számára dolgoztak. Az olyanfajta munkában, mint amilyen a miénk, az egyik bűnöstől a másikhoz vezetnek a nyomok. Új, előttem ismeretlen nevek merültek fel. Amikor már éppen távozni akartam, Taconis úr azt mondta, hogy van számomra valami „olvasnivalója az útra”, és mosolygott hozzá. A hollandiai Gestapo 1943. évi telefonkönyvének egy fényképmásolatát nyomta a kezembe. Benne mintegy háromszáz név lehetett.

— Olvassa el a repülőgépen — mondotta — legalább nem alszik el.

— Ellenkezőleg. Ha telefonkönyvet olvasok, mindig álmos leszek. Amikor idegenben vagyok, a szállodai szobámban rendszerint a helyi telefonkönyvet kezdem böngészni. Mindig elalszok tőle.

A repülőút Bécsig mintegy két órát tartott. Hátrádóltam a székemen, és átnéztem a Gestapo telefonkönyvét. Már csaknem elaludtam, amikor a IV. *Sonderkommando* fejezetű lapra fordítottam: „IV B₁ Joden” cím alatt ezt olvastam:

KEMPIN
BÜSCHMANN
SCHERT
SILBERBAUER

Egyszerre éber lettem. A IV B₁ alosztály foglalkozott a zsidók összedésével és haláltáborokba hurcolásával. Ha valaki besúgta a Gestapónak, hogy valahol Hollandiában zsidók rejtőzködnek, a jelentés elkerülhetetlenül eljutott az amszterdami IV B₁ alosztályra. Hirtelen az volt az érzésem, hogy a repülőgép nagyon lassan halad. Mintha tükön ültem volna, amíg Bécsbe érkeztünk. Tudtam, hogy a IV B₁ legtöbb beosztottját a németországi és az ausztriai rendfenntartó erők soraiból toborozták, főként a *Kriminalpolitzei* (a bűnügyi nyomozók) sorából.

Hazaérkezve, még mielőtt a kabátomat letettem volna, kinyitottam a bécsi telefonkönyvet. A szívem hevesen vert. Mintegy tucatnyi Silberbauer nevű egyén volt benne. Valószínűleg a többi ausztriai város telefonkönyvében sokkal több ilyen nevű személy lehetett. Ha majd mindegyiket fel kell kutatnom, mint korábban a Silbernageleket és a Silbertalereket, évek is beletelhetnek. Abban a stádiumban, ameddig eljutottam, már deduktív gondolkodásra van szükségem. Nem nyomozhattam minden Silberbauer után. Azt határoztam, hogy olyasvalaki után indulok, aki a bécsi rendőrségen dolgozott (vagy talán még mindig ott dolgozik). Úgy éreztem magam, mint amikor egy többismeretlenű egyenlet egyetlen adat segítségével próbálunk megoldani. Ha biztos következtetésre akartam jutni, jól meghatározott előfeltevésekből kellett kiindulnom.

Felhívtam dr. Josef Wiesinger rendőrségi tanácsost, a belügyminisztérium II. c. osztályának főnökét. Ez az osztály foglalkozik a náci bűnökkel. Wiesinger gyakran segített nyomozásaimban. Kissé dicsékedve közöltem vele: az a meggyőződése, hogy megtaláltam a Gestapónak azt az emberét, aki letartóztatta Anne Frankot.

— Bécsi rendőr, neve Silberbauer — mondtam.

Wiesinger nem gondolt blöffre:

— Mi a keresztnéve?

— A keresztnévét nem tudom.

— A bécsi rendőrségen legalább hat Silberbauer nevű egyén van — mondotta. — Melyiket akarja?

— Könnyű lesz megtalálni. Mindössze annyit kell tennie, hogy nézze végig szolgálati lapjukat. Azt keresem, aki 1944 augusztusában az amszterdami IV B₁ alosztályon dolgozott.“

— Az tizenkilenc évvel ezelőtt volt — mondotta kétkedően Wiesinger.

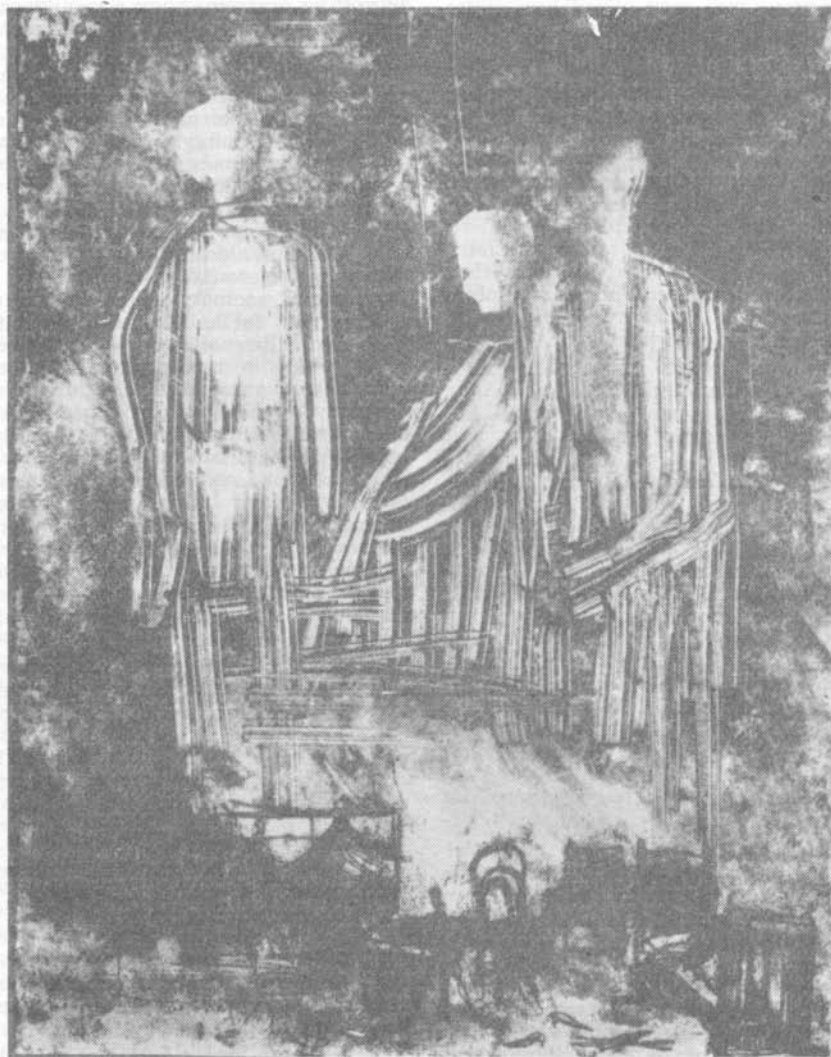
— Nyilvántartásuk nem megy vissza addig? Bizonyára arra az időszakra is vonatkozik...

— Rendben van — mondotta. — Adjon be egy kérést a hivatalomhoz.

1963. június 2-án részletes tájékoztatást küldtem neki. Azután több hét telt el. Amikor júliusban valami más ügyben felkerestem Wiesingert, ismét érdek-

lődtem Silberbauer felől. Azt válaszolta, hogy valamennyi rendőr iratai, akiket Silberbauernek hívnak, „még vizsgálat alatt állanak“. Szeptemberben, amikor szabadságomról visszatértem, ismét fel-

Soó Zöld Margit monotípiája

hívtam. Ezt a választ kaptam: „Egvelőre semmi biztosat nem tudunk.“

Október 15-én Amszterdamból hozzám érkezett Sijes és Taconis, hogy több hollandiai háborús bűnügyet megtárgyaljanak velem. Elmentünk és felkerestük

dr. Wiesingert. Ismét érdeklődtem nála Silberbauer felől. Holland barátaim, mondtam, nagyon szeretnék hallani felőle.

— Sajnos — válaszolta dr. Wiesinger

— ezzel az ügyel még nem készültünk el.

Bizonyos éle volt hangjának. De türelmetlenségének vagy kimerültségének tulajdonítottam. Tévedtem...

November 11-én a Kommunista Párt szócsöve, a *Volksstimme* azzal a szenzációs történettel jelent meg, miszerint *Inspektor* Karl Silberbauer, a bécsi rendőrség tagját az Anne Frank letartóztatásában való részvételéért vizsgálat alá helyezték. A hírt a moszkvai rádió és az *Izvesztija* is közölte. Kiderült, hogy Silberbauer vallott.

Elhatároztam, hogy én sem hallgatom. Felhívtam egy amszterdami napilap szerkesztőjét, és elmondtam neki a történetet. Első hasábos hír lett belőle az egész világon. Több táviratot kaptam és levelet, mint Eichmann elfogatásakor. Ezután rádió- és tévé-interjúk következtek. Paul Kraler, aki jelenleg Kanadában van, elmondotta a világnak, hogyan éltek Frankék ott fent a padlásszobában. Svájcban Frank úr kijelentette, ő mindig tudta, hogy egy Silberbauer nevű SS fogta el őket.

Mindenkit izgalomba hozott a hír, kivéve az osztrák hatóságokat, amelyek azt mondták, nem tudják felfogni: „mi ez a nagy hűhó?” — amint azt egy magasrangú hivatalnok elmesélte nekem. Az újságírók találkozni akartak Silberbauerrel, de a belügyminisztérium nem adott engedélyt arra, hogy fényképet közöljenek róla, és megpróbálták elzárni őt az érdeklődők elől. Ezzel nem értettem egyet. Egy holland újságírónak megadtam Silberbauer magáncímét. Úgy gondoltam, a hollandok megérdemelnék legalább egy személyi interjút. Amikor a hollandus megérkezett, és felkereste Silberbauer, a rendőrfelügyelő (ez a második legalacsonyabb rendőrségi rang Ausztriában) nagyon dühös volt. Azt állította, hogy állandóan zaklatják.

— Miért kell belémharapni annyi év után? Én csak a kötelességemet teljesítettem. Eppen most vásároltunk új bútor, részletre, és most felfüggesztenek állásomból. Hogyan fizetem majd ki a részleteket?

— Nem sajnálja, amit tett? — kérdezte a riporter.

— Persze, hogy sajnálom. Némelykor egyenesen megaláztatnak érzem magam. Valahányszor autóbuszra ülök, jegyet kell váltanom, mint bárki másnak. Nem mutathatom fel a szolgálati igazolványomat.

— Mi a véleménye Anne Frankról? Olvasta-e a naplóját?

Silberbauer vállat vont:

— Megvettem a múlt héten a könyvecskét, hogy lássam, benne vagyok-e; de nem vagyok benne.

Mire az újságíró így szólt:

— A naplót ön előtt millió és millió ember olvasta, pedig éppen maga olvashatta volna elsőként...

Silberbauer meglepődve nézett rá.

— Ez bizony igaz. Sohasem gondoltam rá. Lehet, hogy fel kellett volna vennem a padlóról.

Ha felvette volna, soha senki sem halott volna sem a naplóról, sem Anne Frankról.

Amikor október 15-én dr. Wiesinger azt mondotta nekem: „Ezzel az ügyel még nem készültünk el”, ő már tudta: *Inspektor* Karl Silberbauer, az Első Kerületi Rendőrségi Központ beosztottja beismerte, hogy ő személyesen tartóztatta le Anne Frankot és a többieket, akik az amszterdami padlásszobában voltak 1944. augusztus 4-ének reggelén. Megkérdeztem dr. Wiesingert, miért nem közölte értesülését velem. Azt válaszolta, parancs volt „felülről”, hogy az ügyet tartsa titokban.

Németország kapitulációja után Silberbauer elmenekült Hollandiából, és visszatért Bécsbe. Mivel 1943-ban kilépett a bécsi rendőrségtől, hogy az SS-hez csatlakozzék, 1952-ben „náciatlanítási” eljárásnak kellett alávetnie magát. Ártatlannak találták, és felügyelői rangban visszatérhetett hivatalába.

Vallomása után hónapok teltek el, és feletteseí semmit sem tettek. Október 4-én felfüggesztették hivatalából, és azt a parancsot kapta, hogy az úgyról addig ne szóljon senkinek, míg a nyomozás tart. Egy hónappal később egyik rendőrtársának panaszkodott, hogy „valami bajai vannak amiatt az Anne Frank miatt”. Rendőrtársa tagja volt az osztrák kommunista pártnak — a bécsi rendfenntartó erőkből van néhány kommunista —, és jelentette a történetet a volt elhurcoltak kommunista szervezetének. Egy gyűlésen, melyet november 10-én tartottak, valaki előadta az esetet, a következő nap reggelén a *Volksstimme* közölte a nagy szenzációt.

Az osztrák hatóságok nem találtak bizonyítékot Silberbauer bűnösségére Frankék deportálása miatt. A belügyminiszter egyik szóvivője kijelentette, hogy Anne Frank letartóztatása „nem jogosít fel Silberbauer letartóztatására és háborús bűnösnek való perbefogására”. Ő csak a parancsok engedelmeskedett. Mégis fegyelmi eljárást indítottak ellene, mivel Silberbauer a náciatlanítási bizottság

előtt eltitkolta, hogy a hollandiai Gestapo „Zsidó ügyek“ alosztályán dolgozott.

Frank úr, amikor arra kérték, hogy tanúskodjék, kijelentette, hogy az, aki őket letartóztatta, „csak a parancsot teljesítette, és egyébként kifogástalanul járt el“.

— Csupán annyit kérek — tette hozzá Anne Frank apja —, ne kelljen ismét látnom azt az embert.

Egy rendőrségi felülvizsgáló bizottság Silberbauert hivatalosan felmentette minden minősített bűn alól. Ismét tagja a bécsi rendőrségnek, és a személy nyilvántartási osztályhoz osztották be. Mel-

lékesen, Silberbauer a központi rendőrségen dolgozott mindazokban az években, amelyekben én nyomoztam utána. Valószínűleg az utcán is találkoztunk. De el ne felejtsem: a Dokumentációs Központunkkal szemben van egy nagy textil-áruház, amelynek cégtábláján is a SILBERBAUER név olvasható. Egy másik hasonló áruház, ugyancsak Silberbauer névvel, épületünk bejárata mellett áll. Természetesen, Silberbauer nem sokat számít. Az iratsomóiban levő nevekhez képest ő senki, nulla.

Am a nulla előtti szám Anne Frank volt.

Egy az igazak közül

Mialatt Franz Murer 1942-ben a nyolcvanezer vilnai zsidó kiirtását irányította, véletlenül egy másik osztrák is éppen ott volt: a bécsi származású Anton Schmid, a Wehrmacht 42 éves őrmestere. Mint sok más osztrákot, őt is besorolták a Wehrmachtba. Schmid nem volt katonás típusú őrmester. Inkább csendes, sokat elmélkedő, keveset beszélő ember, s emiatt századtársai között kevés barátja volt. Csak egyetlen kép maradt fenn róla. Ez tépelődő arcú, lágy vonású, szomorú szemű, fekete hajú, kis bajuszú embernek ábrázolja. Katonai egysége Murer gyilkos tevékenységének legkegyetlenebb hónapjaiban Vilnában állomásozott.

Anton Schmid buzgó katolikus volt; mások szenvedése láttán maga is fájdalmat érzett. Ugyanakkor rendkívül bátor ember volt. Története talán sohasem vált volna ismertté, ha a Murerre vonatkozó iratokban nem lettek volna olyan tanúvallomási foszlányok, amelyek rá utaltak. A 250 személy közül, akik életben maradtak a vilnai gettóból, többnek életét Anton Schmid mentette meg. Történetét is később ők mondták el nekem.

Vilnában titokban sok német elítélte Murer rémtetteit, de nyíltan semmit sem merészeltek tenni. Schmid keresztény kötelességének tartotta, hogy segítsen az elnyomott zsidókon. Olyan segélyező szervezettel vált, amelynek csupán egyetlenegy tagja volt. Nagy személyi kockázattal belopakodott a gettóba, élelmet vitt az éhhalállal küszködő felnőtteknek, zsebében pedig tejet a csecsemők számára. Tudta, hogy Vilna más részsein ezer és ezer zsidó rejtőzködik, ezért hírvívó szolgálatot teljesített köztük és a

gettóban levő barátaik között. Még azt is meg mertte tenni, hogy a Wehrmacht-tól fegyvereket lopjon, és azokat a zsidó ellenállási mozgalom harcosainak adja.

— Mindezt anélkül tette, hogy érette valaha is köszönetet várt volna — mondotta az egyik életben maradt személy. — Jószívűségből tette. Számunkra a gettóban ez a szerény, csendes ember, feldwebeli uniformisában amolyan szentféle volt.

Az elkerülhetetlen azonban bekövetkezett. 1942 áprilisának első napjaiban a Gestapo felfedezte, hogy Schmid őt zsidót ki akart csempészni a gettóból a közeli Ponary erdőbe, ahol azt remélték, hogy elbújhatnak. Letartóztatták. Másnap reggel a német katonai törvényszék halálra ítélte.

Két órával később Schmid ezeket írta feleségének, Stefinek és leányának:

„Megkaptam két leveleteket. Örvendek, hogy otthon minden rendben van. Meg kell mondanom, milyen sors vár rám, de kérlek, legyetek erősek, amikor e soraimat tovább olvassátok... Eppen az imént ítélt halálra a katonai törvényszék. Semmit sem tehettek, csak kegyelemért folyamodhatom, amit meg is tettem. Nem döntenek délig, de azt hiszem, elutasítják. Minden hasonló folyamodványt elutasítottak.

De, kedveseim, ne csüggedjete el. Én belenyugodtam sorsomba. Így akarta a Fennvaló, a mi drága Urunk, és ellene semmit sem lehet tenni. Annaira nyugodt vagyok, hogy magam is alig hiszem. A mi drága Istenünk akarta így, és ő megerősített. Reménykedem, hogy Ő nektek is erőt ad.

El kell mondanom, hogyan történt. Sok zsidó volt itt, akiket a litván katonák